

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація

У статті аналізуються проблеми сучасної професійної освіти. Як приклад такої освіти розглядається система підготовки професійних перекладачів. Із позицій значущого у підготовці сучасного фахівця компетентнісного підходу пропонуються шляхи оптимальної організації навчання перекладу, що базуються на актуальних теоретичних концепціях. Головною темою статті є структурний і функціональний аналіз ключових компетенцій фахівця. Акцентовано увагу на основні завдання сучасного процесу підготовки майбутніх перекладачів.

Ключові слова: професійна підготовка, компетентнісний підхід, компетенція, переклад, перекладач.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток міжнародних відносин, інтенсифікація інтеграційних процесів у вищій освіті, глобалізація суспільно-політичних і соціально-економічних трансформацій, динаміка інформаційно-комунікаційних технологій, посилення професійної мобільності населення, зростання інтересу до порівняння моделей освіти й культури різних країн актуалізують соціальне замовлення держави на підготовку фахівців, які вміють полегшувати процеси обміну інформацією між представниками різних культур та задовольняти потреби споживачів перекладацьких послуг. Суспільна потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних перекладачах-професіоналах зумовлює пошук і розроблення якісно нових підходів до їхньої професійної підготовки відповідно до світових стандартів. Проблема професійної підготовки кваліфікованих кадрів у галузі перекладознавства охоплює широке коло питань і є актуальною для вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Аналіз останніх досліджень. Вагоме значення для дослідження порушеної проблеми мають наукові розвідки українських та зарубіжних учених Н. Авшенюк, Н. Бідюк, Т. Десятова, В. Карабана, В. Комісарова, І. Корунця, Л. Латишева, Г. Мірама, О. Чередниченко, Л. Чернового, С. Швачко, Д. Бахман-Медика (D. Bachmann-Medick), Р. Белла (R. Bell), Дж. Боуз-Байера (J. Boase-Beier), В. Вільса (W. Wilss), М. Зенга (M. Zeng), Л. Келлі (L. Kellie), Д. Кіралі (D. Kiraly) та ін.

Проаналізувавши праці вітчизняних і зарубіжних науковців, відзначимо актуальність компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх перекладачів. Зарубіжні науковці використовують багатозначний термін *competence*, що має близько п'яти значень, до яких входить і «здатність», і «вміння», і «ефективний результат дій», і «готовність до здійснення дії». Найбільш розповсюдженим є розуміння компетенції як сукупності знань, умінь, інтелектуальної та особистісної здатності, необхідної для ефективного виконання професійного завдання [8; 13].

Термін «компетенція» утворений від латинського *competentia*, що означає «точна відповідність». У наш час він трактується як коло повноважень, наданих законом, або як знання і досвід у певній галузі.

На відміну від професора І. Зимньої, яка наголошує, що компетентність та компетенції є взаємозамінними поняттями [3 с. 16], ми розглядаємо ці поняття як ієрархічні, тобто

компетентність відображає професійну характеристику особистості, а компетенції є проявами конкретних умінь та навичок у відповідній галузі діяльності. Ми цілком погоджуємося з професором О. Хуторським, який доводить, що компетенції є складовими загальної компетентності [7, с. 73]. Відтак, *компетентністю* є практична обізнаність (знання, досвід та навички) тобто професіоналізм у тій чи іншій галузі діяльності.

Беручи до уваги підходи британських науковців Е. Бялисток, М. Вільямса, Дж. Річардза [9; 13; 14] можемо стверджувати, що професійна компетенція фахівця має свої специфічні риси, властиві кожній окремій галузі людської діяльності. До таких рис ми включимо: 1) здатність використовувати набуті знання й вміння у мінливих умовах професійної діяльності; 2) певний обсяг одержуваної фахівцем службової інформації для реалізації своїх професійних функцій та певний рівень самостійності співробітника в економічній сфері діяльності [2]; 3) глибоку обізнаність фахівця з умовами та технологією вирішення проблем, що виникають [6]; 4) володіння методами, технологіями, способами взаємодії та особистісними рисами, етичними й соціальними позиціями (установками) фахівця [7, с. 312]; 5) володіння кооперативною професійною діяльністю, прийомами професійного спілкування; 6) соціальну відповідальність за результати своєї професійної праці; 7) прийоми особистісного самовираження та саморозвитку, самореалізації та розвитку індивідуальності у межах професії; вміння раціонально організувати свою працю без перевантажень [4, с. 123–125].

Мета статті – дослідити питання компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх перекладачів і визначити основні компетенції останніх.

Виклад основного матеріалу. Прийнято вважати, що *професійні компетенції* виступають складовими *професійної компетентності* фахівця, оскільки власне компетенції охоплюють лише окремі якості особистості або здатність виконувати професійні завдання, мобілізувати всі ресурси для виконання професійного завдання, що має особливе значення під час навчання перекладачів мовам. Професійна компетентність формується шляхом цілісного формування професійних компетенцій.

Ми погоджуємося з визначенням професійної компетенції, наданим професором А. Марковою. Автор відзначає, що професійна компетенція фахівця складається зі спеціальних, соціальних, особистісних та індивідуальних аспектів і характеризується професійним мисленням та інтуїцією, самостійністю у прийнятті рішень, стійкою професійною мотивацією, позитивною Я-концепцією, пристосуванням себе до професії і навпаки, універсальністю, прагненням до мети, цілісною професійною самосвідомістю, саморозвитком професійних здібностей, здатністю до професійного навчання, побудовою власної стратегії професійного зростання [5, с. 123–125].

Основними завданнями сучасного процесу підготовки майбутніх перекладачів є: 1) формування інформаційної та міжнаціональної культури; 2) формування умінь і навичок обробки й аналізу інформації під час професійної діяльності; 3) формування умінь використання новітніх інформаційних технологій; 4) формування усвідомлення системної інформатизації навколишнього світу; 5) формування умінь і навичок швидко орієнтуватися та адаптуватися у професійному середовищі; 6) формування вмінь і навичок самостійно навчатися і розвиватися протягом усього життя.

На думку дослідника проблем перекладу та особливостей перекладацької діяльності професора Констанції Гердінг-Салас (Constanza Gerding-Salas), вимогами для визначення компетентності викладача є: ґрунтовне знання мови-оригіналу та мови-перекладу, теорії перекладу, практики застосування перекладацьких трансформацій, загальне знання методології [10, с. 5–12]. Розглянемо британські стандарти професійної діяльності перекладачів, які виділяють вимоги до компетентності останніх. За цими стандартами перекладачі повинні:

– мати сформовану *психолого-педагогічну компетенцію*, тобто володіти теорією виховання і навчання, сучасними підходами у навчанні іноземним мовам, розвивати мовну, інтелектуальну та когнітивну здатність, ціннісні орієнтири, готовність до участі у діалозі культур, подальшу самоосвіту через вивчення мов;

– перекладати тексти на професійному рівні (мати сформовану *перекладацьку компетенцію*);

– бути здатним проводити оцінку труднощів у розумінні тексту та його створенні, багаторазове форматування тексту перекладу, перевіряти переклад на наявність пропусків та передачу повного змісту документа (мати сформовану *інформаційно-аналітичну компетенцію*);

– бути здатним створювати продукт відповідно до домовленості між реципієнтами (*міжособистісна компетенція*);

– мати сформовану *лінгвістичну (або мовну) компетенцію*, тобто бути здатним розуміти мову оригіналу і володіти мовою перекладу досконало, слідкувати за постійністю термінології, відповідати правилам фонетики, лексики, фразеології, морфології, синтаксису, стилістики;

– мати сформовану *науково-дослідницьку компетенцію*, тобто бути здатними ефективно набувати додаткових лінгвістичних та спеціальних навичок, необхідних для розуміння похідного тексту і створення тексту перекладу;

– мати сформовані *загальнокультурну, соціокультурну та міжкультурну компетенції*, тобто використовувати інформацію про фундамент знань і місцеву специфіку, культурне середовище, відповідати нормам поведінки та системі цінностей-характеристик культури мови перекладу та оригіналу;

– мати сформовану *технологічну компетенцію*, тобто застосовувати сучасні засоби інформаційних технологій, знати сучасні перекладацькі технології;

– мати сформовану *методичну компетенцію*, вміти вдосконалюватися в знанні мов та галузі спеціалізації, знанні аспектів та технологій професійної діяльності;

– мати сформовану *країнознавчу компетенцію*, тобто володіти знаннями про особливості країн, мовами яких здійснюється переклад;

– мати сформовану *предметну компетенцію*, тобто мати ґрунтовні знання, уміння та навички з професійних дисциплін, відповідати предметній галузі;

– мати сформовану *комунікативну компетенцію*, що полягає у вмінні правильно та логічно будувати свої висловлювання, чітко і зрозуміло передавати інформацію;

– мати сформовану *компенсаторну компетенцію*, тобто знати засоби досягнення еквівалентності під час перекладу та вміти застосовувати адекватні прийоми перекладу;

– мати сформовану *соціальну компетенцію*, тобто вміти долати різноманітні соціальні бар'єри, уникати конфліктів, встановлювати соціальні контакти;

– мати сформовану *нормативно-правову компетенцію*, тобто володіти знаннями у галузі юридичного забезпечення та супроводу професійної діяльності;

– мати сформовану *підприємницьку компетенцію*, тобто володіти економічними знаннями, що забезпечують просування послуг на ринку, підвищення конкурентоспроможності, організацію власного бізнесу, бути кваліфікованим економістом для орієнтації в мінливих умовах сучасного ринку [11; 12].

Нині документально зафіксовано перелік професійно-особистісних характеристик, компетенцій, якими повинен володіти дипломований фахівець в галузі перекладу. Такий фахівець повинен бути підготовлений до тих видів діяльності, яких від нього вимагає ринок праці. Перекладацьку діяльність в загальних рисах можна розділити на виробничо-практичну, науково-дослідницьку, організаційно-управлінську та викладацьку (дидактичну). Всім

цим видам діяльності перекладача повинні навчити в стінах навчального закладу вищої професійної освіти [1, с. 70–72].

Підготовка до виробничо-практичної діяльності включає виконання письмових та різних видів усних перекладів різноманітної тематики, у тому числі економічної, технічної і юридичної, що користується на ринку перекладацьких послуг найбільшим попитом. Письмовий переклад, крім того, передбачає роботу з текстами офіційно-ділової і вузькогалузевої спрямованості, а також уміння реферувати тексти і редагувати переклади. У сучасних умовах необхідно, щоб майбутній перекладач освоїв весь спектр інформаційних технологій, які використовують для забезпечення перекладацької діяльності.

В рамках підготовки до науково-дослідницької діяльності майбутнього перекладача необхідно навчити методиці роботи з матеріалами досліджень не тільки в галузі перекладознавства, а і лінгвістики в цілому, а також у сфері міжкультурної комунікації, і, що не менш важливо, проведенню самостійних досліджень в зазначених галузях.

Підготовка до організаційно-управлінської діяльності в галузі перекладу передбачає навчання організації процесу письмового та усного перекладу під час проведення різного роду офіційних заходів [1, с. 73].

Висновки. Цілком очевидно, що успішне здійснення сукупності цих видів професійної діяльності можливе лише за умови, що перекладач буде володіти усіма необхідними компетенціями – загальнопрофесійними (лінгвістичними, комунікативними, лінгводидактичними тощо) і спеціальними, перекладацькими, які охоплюють усі види перекладу. Спеціальні перекладацькі компетенції включають в себе, зокрема, і володіння голосом, диханням, дікцією тощо.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників підтверджує той факт, що на сучасному етапі розвитку вищої освіти України й інших країн залишаються актуальними питання професійної підготовки перекладачів. Незважаючи на економічну ситуацію на ринку праці, яка вимагає компетентних фахівців у цій галузі, проблема освіти перекладачів потребує ґрунтовного аналізу й системного вивчення як на методичному, так і на нормативному рівнях.

Література

1. Витренко А. Г. Двухуровневая система подготовки переводчиков: вред или благо / А. Г. Витренко // Вопросы филологии. – 2008. – № 2. – С. 70–74.
2. Ганічева Т. В. Соціокультурний компонент перекладацької компетенції / Т. В. Ганічева // Вісн. Сум. держ. ун-ту. – 2005. – № 5 (77). – С. 94–98.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология [Электронный ресурс] / И. А. Зимняя. – Режим доступа: <http://www.klex.ru/7um>.
4. Латышев Л. К. Перевод: Теория, практика и методика преподавания : учеб. для студентов переводч. фак. высш. учеб. заведений / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – 3-е изд., стер. – Москва : Академия, 2007. – 192 с.
5. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – Москва : Просвещение, 1990. – 192 с.
6. Панов С. Ф. Формування перекладацької компетентності в майбутніх перекладачів-філологів [Електронний ресурс] / С. Ф. Панов. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06psfmpf.php>. – Заголовок з екрану. – Мова укр.
7. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. для вузов / А. В. Хуторской. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 544 с.: ил. – (Серия “Учебник нового века”).

8. Черноватий Л. М. Проблеми формування фахової компетенції майбутніх перекладачів / Л. М. Черноватий, Н. А. Якушева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – № 772. – С. 135–137.
9. Bialystok E. Communication strategies: a psychological analysis of second language use / E. Bialystok. – London : Blackwell, 1990. – 236 p.
10. Gerding-Salas C. Translation: problems and solutions [Electronic resource] / C. Gerding-Salas // Translation Journal. – 2000. – Vol. 4 (3). – P. 1–12. – Access technique: <http://accurapid.com/journal/13edu.html>. – Заголовок з екрану. – Мова англ.
11. National Occupational Standards in Interpreting (revised 2006) / CiLT The National Centre for Languages [Electronic resource]. – Access technique: www.cilt.org.uk/.../standards...occupational...
12. National Occupational Standards in Translation (revised 2007) / CiLT The National Centre for Languages [Electronic resource]. – Access technique: www.cilt.org.uk/.../standards...occupational...
13. Richards J. C. Approaches and methods in language teaching / J. C. Richards, T. Rodgers. – [2-nd ed.]. – London : CUP, 2002. – 728 p.
14. Williams M. Psychology for language teachers: a social constructivist approach / M. Williams, R. Burden. – London : CUO, 1997. – 244 p.

SIERGIEIEVA O. V.
Khmelnysky National University

COMPETENCE APPROACH IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TRANSLATORS AND INTERPRETERS

Summary

This article analyzes the problems of modern professional education. As an example of such the education system understands the training of professional translators. From the standpoint of the preparation of a meaningful contemporary specialist, the competence-based approach suggests ways to organize the training of translation, based on current theoretical concepts. The central theme of this paper is the structural and functional analysis of the key competences. The article focuses on the basic tasks of modern process of professional training of future translators/ interpreters.

Key words: professional training, competence-based approach, competence, translation, translator/interpreter.

УДК 821.111.398.8+821.111(411)

СМОЛЬНИЦЬКА О. О.
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України

ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ АРХЕТИПНИХ РЕАЛІЙ ВИБРАНИХ АНГЛІЙСЬКИХ І ШОТЛАНДСЬКИХ БАЛАД У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ (на прикладі автоперекладів)

Анотація

У статті розкрито специфіку архетипної основи британських балад – на прикладі йоркширської народної “A Lyke-Wake Dirge” та шотландської літературної – “Nora’s Vow (From Gaelic)” В. Скотта. Проведено екскурс у скандинавську міфологію, що стала основою